

gurako nuke eta bere ohorean azken lerro hauek idatzi. Eta lerro hauek hari eskaini gure egoeraren onaren islada ere baita Martin Ugalde, idatzi egin duen literatur ibilbideagatik batetik (politikoa eta soziala alboetara utzi gabe) baina batez ere gaztelaniaz idazle ona izateko zena, eta dena, bere hizkuntzari fidel segitu duelako bestetik.

Askotxo dira oraino ere Euskal Herria dena —munduko beste herri txiki bat, ez gehiago, baina ez da gutiago ere— ontzat jo gura ez, eta euskaraz ezin idatz daitekeela teoriaz edo ekintzez defendatzen dutenak, salduko ez ei dutelako, ezagun eginen ez bide direlako eta euskaldunon hizkuntza gauza ez delako euren sorkuntzaren miresgarriari eusteko. Eta norberak kaiku aurpegia ote daukan itaundu behar dio bere buruari, pertsonaia horiek, erdara baten periferiako izatea aukeratu dutenek eurek, izugarrizko bekaitzaz begiratzen baikatuzte gure herrian sariak eta halako errespetu publiko apurra —goion aipatu bezain apurra— lortzen dugunean, eta batere lotsarik gabe euentzako «abantaila berak» eskatzen baitituzte eta indarrez demandatzen.

Eta Martin Ugalde ez da aldra horretakoa. Martin Ugaldek eutsi egin dio euskararen sorkuntzari, horretarako literaturaren historian gutxik egin duena egin behar izan badu ere, literatur hizkuntza bi erabili, biak egoki, zehatz eta goxo. Izan ere, kasurik ezagunenak Vladimir Nabokov eta Conrad dira, baina ez bata, ez besteak ez zuten ingelesez eta errusieraz lehenengoak, eta ingelesez eta polonieraz bigarrenak batera idatzi. Kronologikoki Nabokov-ek lehenengoz errusieraz idatzi zuen eta gero ingelesez, eta Conrad-en kasuan jakin ere ez dakit polonieraz idatzi ote zuen. Martinek, aldiz, bietan jarraitu du, eta bietan sendo. Ohorea berari!

ELIXABETE GARMENDIA

Arranoaren ikuspegia nahi luke batek, baina txantxangorriaren besterik izan ez, kulturgintzak urtebeteko epean eman-

dako uzta neurtzeko. Hala ere, ezin etsi bada, lentilak jantzi, zoom-a hartu eta atzera-aurrera eginez erreferentziak hartzeko, ekintzak bezainbeste jarrerak foto-finishean biltzen saiatuko da honako hau.

Azteranzko enfokea lehendabizi. Aurten betetako mendeurrenen artean, hiru aukeratuko ditut: Orfeoiarena, Sorozabalen jaiotzarena eta Antoine Abadiaren heriotzarena. Hirurek ere izan dute oihartzunik gurean, ekitaldi ofizialen mailan behintzat. Orfeoiak bere urterik aktibo eta famatuena bizi izan du, orain Cola Cao-ren iragarki zaharra kantatzen, hurrena Laboari koruak egiten —eta demonio, agoantatu egin behar dira ehun laguneko koruak; *chapeau* Laboari— eta azkenean baita bihotzeko aldizkarietan sartzeko merituak irabaziz ere, ezkontza printzipeskoan. Garai batean Errepublikari musika jarri zion korua zeregin horretan ikusita, ze zipriztin ez ote zituen botako Sorozabal errepublikanoak hilobian. Abadia aristokratak berriz, munduan ibiltzen ohituta dagoenaren irrifarre sufizienteaz emango zion ameto *frivolité* horri. Iritziak iritzi, jaso ditzagun altzora ehun urtera funtzionarizatu gabe iritsi den Orfeoiaren sasoi, Sorozabalen errebeldia eta Abadiaren *savoir faire*-a, batez ere mundu exotikoak eta hemengo bertakotasuna konbinatzen zekien alde horretatik. Ez da heredentzia makala.

Etorkizunerantz enfokatuz, ehun urte barru, auskalo zein gizon-emakumeren jaiotza-heriotzak gogoratuko dituzten efemerideetan. Aldiz, badakigu zein gertakari jasoko duten garaiko kontatzaileek: Guggenheim-en sorrera. Txarrenera jota, titanioa herbidu egingo da eta barruak tetrabrik eta dodotisez betetako apal eskergak gordeko ditu. Onenera jota, ojala mojigatatzat joko balituzte gure ondorengoek eronkaren aurrean aitajaun-~~amandrek~~ bizi izandako zalantza, balantza eta kezka.

Gauza da, nahi ala ez, Abandoibarran abiatzen den itsasuntzian sartuta gaudela, hori dela gure eszenario nagusia. Horretan utziko dugu oraingoz, hurrengo urteetan dekoratu horrek ze obra jokaraziko digun ikuskizun. Bitartean, kultura egunerokotasunari erantzuteko moduetan isladatzen dela kontuan hartuz, zirriborra dezagun, «bizimodu kotidianoaren» kronikaren bidetik, zer nolako ezaugarri kultural kolektiboak

dauzkagun, ze itxura erakusten dugun izaki kultural gisa 1997ko bizidunek.

Collage bat beharko du izan emaitzak, puzzle baten antzera, argazki zati desberdinekin osatua. Oinetatik hasita, honelatsu.

- *Abarka etnoak*. San Telmo, museo etnografikoen eredu, pitzaduraz beterik dagoela, baina hemen dagoen afizioa trapu eta tresna zaharrak atera eta antzinakoen ustezko bizimodua birrantzesteko... Ez dago asterik euskal jai, kirol, ezkontza, azoka, erromeria, txerriboda edo enparaturik gabe, dena derrigorrezko txistu, trikitixa eta bertsoz onduta. Askotan ez da erraza bereizten non amaitzen den kitsch arloa eta non hasten folklo-rearen garapen naturala. Zer den kromoa eta zer taxuz berpiz-tutako usadio zaharra. Nolanahi ere, artilezko galtzerdien gainetik abarkak jantzita paratuko gara, zuztarretan errotuta.

- *Kitarra elektrikoa ezkerreko eskuan*. Autoflagelaziorako joera nabarmena duen herri honetan, pozgarria gertatzen da honelakoak irakurtzea. «Euskal kulturaren esparrurik osasuntsuena musikarena dela esan daiteke» (Garbiñe Ubeda, *Argia*, 97-06-08) edo «Europa osoan ez dago hemengo musika mailarik» (Kaki Arkarazo, *Argia*, 97-03-30). Eta ez dira Orfeoia- ren osasun eta mailaz ari, garajeetan entsaiatu eta taberna edo pilotalekuetan egiten den musikaz baizik, compact-etan eze- zik, CD-ROMetan hedatzen hasi den musikaz.

Errealitate anitz eta zabala eskaintzen du gainera musikagintzak estiloei dagokionean. Are eta zabalagoa musika akademikoaren esparrua gehitzen badiogu, sasoi hau ere, aurtan, Euskalerriko Gazte Orkestraz gain, beste kamara orkestraren bat eta talde txikiak ere jaio baitira.

Guk Lady Dirik ez haren hiletetan Orfeoia eta baladak batera entzun ahal izateko, baina estreinatu gara geroz eta modagoan dauden estiloz gaindiko nahasketa horien esperimentuan: Orfeoia eta Laboa, Kepa Junkera eta Bilboko Orkestra, hortxe eredu pareta. Musikaz blai, hau dugu, segurasko, gure gizartea osorik eta sakonen beratzen duen artea.

- *Eskuinean, bokata*. «Ogia eta zirkoa» izanik Telebistako kontsigna nagusia, zirkoa San Mameseko lehoiek, txuri-urdinek,

gorritxoek eta inon diren kontrarioek jartzen dute; ogia —eta tartekoa eta ardoa— audientzia datuak gizentzen dituzten ikusleek, hiritarrik mimatuenak, telebista kateen arteko borrokan harrapakin preziatuena. Ezarian-ezarian, berebiziko indarra duen sektorea. Kontua da bahiturik dauzkatela futbolaz at beste entretengarri batzuk ere izan daitezkeela uste duten gizataldeak.

- *Bibotea*. Prakak edozein sexuren ondare izatera iritsirik, bibotea hartu behar gizonezkoen ezaugarritzat, emakumeak ondo asko dakien bezala gizonez mozarrotu nahi duenean. Bibotea, ezinbestekoa da eginkizun batzuetarako. Galde diezaietela Irun eta Hondarribiko Alardeetan, praka txuriak eta txamarra beltza jantzita, parte hartzeko asmoa erakutsi duten emakumeei. Teresa del Valle bezalako antropologo batek iradokitzen duen esplikazioari heldu behar —Aduanak kentzean bi hiri horiek bizi izan duten krisi sozio-ekonomikoaren ondoren, iragana indarrez atxikitzeke irrika—, bestela ezin baita ulertu gaur den egunean emakume horien nahiak harrotu duen hautsa. Kontua da euskal *zerak* bibotea daramala, eta ez depilatzen den horietakoa.

- *Behi sakratuaren kopeta*. Hausnarrean, ahotik behera ezezik baita gora ere, burmuin aldera, hausnarrean dihardute behi sakratuek, huntaz eta hartaz, ginenaz eta izan behar genukeenaz. Beren irakaspideak zabaltzeko orduan, sermoilari apokaliptikoen erretorika iluna nahiago dute gehienek, gauzak erraz eta ulergarri esatea baino. Eta horrela telebistako kamarek ezikusia egiten diete eta irratietako mikrofonoek berriz entzungor, eta gurpil zoro horretan are eta erretxinago bihurtzen dira behi sakratuak. Adibide xume bezain esanguratsua, euskaltzainen batzuek erakutsitako umore eskasa, telesail batean aipatu zituztenean. Berriz ere izango dira ezagunagoak futbolistak, sukaldariak eta politikoak, eta geratuko da oinezkoa maisurik gabe.

Beraz, behi sakratuaren kopeta beltzak osatuko du oinetan abarkak, esku banatan kitarra eta bokata, eta sudur azpian bibotea daraman izaki kultural horren erretratoa. Surrealista samarra. Hori ez da berez inor lotsatzekoa, baina armoniaren arauk oreka gehixeago eskatzen ote duten susma liteke. Zuzenketaren batzuk egin ote litezkeen, alegia, kulturgintzak be-

rekin behar duen auto-azterketaren bidetik. Erretratoaren hariari segiz, hona galdekizun gertatzen diren puntu batzuk:

— Sustraiekiko lotura eten gabe, baina klitxeetatik haratago, ez ote den jo behar adierazpide eta modu berriak sortu eta gartzera bete-betean.

— Musikagintzaren martxa beste esparru batzuetara zabaldu ote litekeen, beti hastapenetan eta jaio ezinik dabilen zinemagintzara adibidez.

— Hedabideek, telebista publikoak bereziki, ez ote duten aberastu behar ikusmira, errentagarritasun azkar eta errazeko programazioaren baitan soilik egon gabe, eta bidebatez, gizarteko sektore desberdinen arteko zubigintzari heldu, hori baita beraien eginkizuna.

— Behi sakratuek, Unibertsitatean eta goi mailako beste erakundeetan mugitzen diren horiek, popularekin komunikatzeko ahaleginen bat egin ote dezaketen. Dibulgaziorako teknikak hortxe daude, eta ez daukate zertan mezuaren balioa murriztu.

Dinamismo faltaz ezin gara kexatu gure gizarte honetan, kulturaren alorrean gutxiago, eta horretaz jabetzeko edozein egunkaritako agendari erreparatzea nahikoa da. Eklektikoak gara gainera kontsumitzen dugunaren aldetik, eta geroz eta gehiago, baita produzitzen dugunaren aldetik ere. Kontraesanez beteta gaude, eta, apustuzale beti ere, sarritan tratatzen gara erabaki ezineko sokatira jokaldietan. *Louvier*'-seko Javier Merinok, edozein asteburutan, nonnahiko parte zaharrear aurki daitekeen panoramaz zioena: «(kale) transbertsaletan borroka egingen da, eta diagonaletan bizi». Figura egokia gaur egungo herigintzan eta kulturgintzan gertatzen dena deskribatzeko.

Zeharkako kaleetan zein zuzenekoetan, denetan, lasai bizi ahal izatea helburu, asmatuko ahal dugu kokteletako gasolina muralak pintatzeko erabiltzen. Eta ehun urte barru egin ahal izan dezatela zuberotarrek «Kultura 1997» pastoralara, txakeak, txapelak eta txandalak, zapatila korrikalariak eta takoi fineko oinetakoak, dena nahastuta, dekoratutzat titaniozko fatxada, Noeren untzia-aren pare. Egin ahal izan dezatela pastoral surrea-

lista baina koherentea, anitza, ederra eta inteligentea, dibertitua... munduko edozein eszenariotara eramateko modukoa.

RITXI LIZARTZA

REKALDEN EGINGO DUGU HITZORDUA GGG-RA JOATEKO?

Gure museo berriak zabaldu ditu dagoeneko bere ateak. Irakurri dugunez, benetan merezi du Euskaldunako hilobi berrietua bisitatzea. Ikusgarria, ederra, goi-mailakoa, garrantzitsua... Oraindik ere baloratzeko gai ez garen prestigioa ekarriko dio Euskal Herriari nazioartean.

Komukabideek sekulako saioa egin dute museoa denona izan dadin, euskaldun guztiona, Estatuko pertsona guztiona, ez bakarrik bizkaitarra. Konturatzerako ordea, bisitari japoniarrak, katalanak... Denak aurreratu zaizkigu. Lehenengo hilabetean 100.000 joan dira eta gu, hasierako inaugurazio-erakusketara joan gaitezen hainbeste saiatu badira ere (ez daki gu ondo zein arrazoirengatik), oraindik hurbildu ere ez!

Baina bai, geu ere joango gara GGra. Sinesten baitugu ikusgarria, ederra, goi-mailakoa eta garrantzitsua dela. Ez bai-kaude etorkizunaren aurka. Ateak zabaldu behar baitzaizkio kanpotik datorren kulturari. Eta ziur baitakigu gozatu egingo dugula.

Baina sirenaren kantuak bailiran, beste jardunak entzun eta erakarri egiten gaituzte.

Gasteizko Arte Garaikideko Museoaren proiektua bultzatzen ari dira, baina ez dute lortu konpromezurik Eusko Jaurlaritzaren aldetik. Donostiako San Telmo Museoaren izenean, Donostiako alkateak berak eskatzen ditu laguntzak. Baionako Erakustokia... Ah, barkatu, badakigu arrazoi administratiboak direla eta, Baiona ez dagokiola Eusko Jaurlaritzari (gainera, aspaldi honetan itxita egon da, baina era berean orain urte batzuk hasi zi-